

אהל מחברת כ"ף

בבבלי ברול (שם קמש ח) לשון אויקים ורחוקות המה *

בבס * ובבסתם בבדיכם (במדבר לא נד) הרב בבסני מעוני (תהלים נא ד) ובבס שנית וזהר (ויקרא יג נח) אחרי הבבס את הנגע (שם יג נה) ואם לא יבבס (שם יז טו) ענין רחיצה המה *

בבע * וכובע ישועה בראשו (ישעיה נב יז) והתיצבו בבובעים (ירמ' מו ד) כמו כובע נחשת (ש"א יז ה) הוא *

בבר * מתחלק לב' מחלקות: האחד, כבר נקרא שמו (קהלת ו') ואשר להיות כבר היה (שם ג טו) את אשר כבר עשוהו (שם ב יב) * השני, כאשר יגוע בבכרה (עמוס פ ט) ואת מכבר הנחשת (שמות לה טו) *

השלישי, הן אל כביר (איוב לו ה) ירע כבירים לא הקר (שם לו כו) יתן אכל למכביר (שם לו לא) מים כבירים שפפים (ישע' כח ב) והיו עוד נברת הארץ (צפח) (בראשית לה טו) ענין רבוי הם * הרביעי, על נהר כבר (יחזקאל א א) *

בבש * ונבבשה הארץ לפני יי' (במדבר לב כב) הגם לכבוש את המלכה (אסתר ז ח) יכבוש עונתינו (מיכה ז יט) * ויש כבש ענין מעלה לפי הענין, וכבש בובה לכסא מאחזים (דה"ב פ יח) * **בבש** * כבשים בני שנה (שמות כט לח) את הכבש האחד (ויקרא יד יב) וכבשה אחת (שם יד י) כבשת הצאן לברדן (בראשית כא כח) לשון אחת המה *

בבשן * ויעל עשנו כעשן הכבשן (שמות יט יח) כקשר הכבשן (בראשיו' יט כח) ויקחו את פיה הכבשן (שמות פ י) *

בב * מתחלק לב' מחלקות: האחד, כד הקמה (מ"א יז יח) וכרה על שכמה (בראשית כד טו) ולפרים בתוך הכרים (שופטים ז טו) * השני, ושמתי ככר שמשחך (ישעיה נד יב) מאבני יקרה הוא *

בברב * ומלה כרבה ושחיתה (דניאל ב ט) *

כאב * כב כבר כבל כבס כבע כבר כבש

כבש כבשן * כד כרבי מה כהל כהן * כוי * כוב * כח כהל כחשי * כיי * כיי * ככר * גל כלב כלה כלם כלה * כמה כמו כמן כמס כמר * כן כנס כנע כנה כנשי * כס כסח כסל כסס כסף כסתי * כען כעס * כף כפל כפן כפס כפר כפש כפתי * כר כרוב כרבל כרך כרכב כרכס כרם כרמל כרע כרש כרת * כשב כשל כשף כשור: כרת כתב כהל כתם כתף כתר כחש *

כאב * מתחלק לב' מחלקות: האחד, כי הוא יכאיב ויחבש (איוב ה יח) בהיותם כאבים (בראשית לר כה) ואל מאב חללק יספרו (תלים סט כו) וקוץ מאב (יחזקאל כח כד) *

השני, וכל החלקה השובה תכאיבו באבנים (מ"ב ג יט) ענין רגימה הוא לפי הענין *

כב * לכבות את האהבה (שיר ז יז) לא יכבה בלילה נרה (משלי לא יח) כפשתה כבו (ישעיה מג יז) תוקר על המנוח לא תכבה (ויקרא ו ו) ענין אחר להם *

כבד * מתחלק לב' מחלקות: האחד, כבר את אבך (שמות כ יב) כבדני נא (ש"א טו ל) בן יכבד אב (מלאכי א ו) והעשר והכבוד מלפניך (דה"א כפ יב) לשון יקר המה *

השני, כבר לב פרעה (שמות ז יד) וינהגו בכבודת (שם יד כה) ועיני ישראל כבדו מוקן (בר' מח י) עם כבד עון (ישעיה א ד) וכבד משאה (שם לו כו) כמשא כבד יכבדו ממני (תלים לח ה) ענין יוקר המה (צפח) והנבדחים ולא יצטרו (ירמ' ל יט) יכבדו בניו ולא ידע, ויצטרו ולא יבין למו (איוב יד כא) מחזול ימים יכבד (שם ו ג) התכבד כילק, התכבדו כארבה (צפח) (נחום ג טו) בעם כבד וביד חוקה (במדבר כ ב) *

השלישי, ואת יתרת הכבד (שמות כט כב) עד יפלה חץ כבדו (משלי ז לג) ראה בכבד (יחזק' כא כו) כמשמעם *

כבל * ענו בכבל רגלו (תה' קה יח) ונכבדיהם

המבאר

מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב וכו' ואופר אני שהיה שם מרת קרקע כמו מהלך שרסה או יותר. * כמו שאהיה אימר צמר כרס כך במהלך אדם נותן שם מרה כבירת ארץ *

קצו) חייגנס כבד לב פרעה: י קר לביה דפרעה. (צפח) דש"י: ויש פותרים התכבדי כילק תחכסי בכיבור נייסות כילק והתכבדו לשון עם כבד עכ"ל. (צפח) דש"י:

כי • מתחלק למראות לפי ענינם אשר

ימשנם (י) • הענין האחר, כי תבוא אל הארץ (שמות יב כה) כי תקרב אל העיר (דברים כ י) • כי תצא מחנה (שם כג י) •

הענין השני, כי מרו מריתי (איכה א כ) כי אש היא עד אברון תאכל (איוב לא יב) כי כשמו כן הוא (ש"א כה כה) •

הענין השלישי, כי הביאתני עד הלום (ש"ב ו יח) מי אנכי כי אך אל שרעה, וכי ארציה את בני ישראל ממצרים (שמות ג יא) כי נתן לצבאך לחם (שופטים ח ו) • וכל כי אשר הקרימו אף נהפך ענינו, כאלה, אף כי אנכי אעננו (איוב ט יד) אף כי אנוש רמדה (שם כה ו) ואף כי נלך קעילה (ש"א כג ג) • ומזה כי אשר הקרימו אף, או אל, או לא, שוים בפתוחים, אך אינם כמו אלה העליונים • ואלה קצותם: אין לי טוב כי דמלש אמשל אל ארץ פלשתים (ש"א כו א) • אין שם איש וקול אדם כי אם חסום אסור (מ"ב ו י) • אין חפץ למלך במדה כי במאה ערלות פלשתים (שמו"א יח כה) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש (שמות יב ט) אל תעצר לי לרכב כי אם אמרתי לך (מ"ד ב כד) ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי (ש"א ב טו) לא לך עויהו להקטיר ליי' כי לכהנים בני אהרן המקדשים להקטיר (דה"ב כו יח) לא על הלהם לברו יחיה האדם כי על כל מוצא פי י' יחיה האדם (דברים ג ח) כי לא בהרבם ירוץ ארץ וזרועם לא הושיעה למו כי ימיך וזרועך (תלים מד ד) •

כ • מתחלק לב' מחלקות: האחר, והכרת בצור (שמות יז ו) וחק את עפר הארץ (שם ח יב) ד' יחבשני (הושע ו א) ויד בהם מכה גדולה (ש"א יח ט) ולהכות באגרוף רשע (ישע' נח ד) • השני, כה תברכו (במדבר ו כג) כה תעשה להם. (שם ח ו) וככה תאכלו אותו (שמות יב יא) זה בכה וזה אמר בכה (מ"א כב כ) זה אמר ככה וזה אמר ככה (דה"ב יח יט) אין זהאי יסוד במלה •

ככר • מתחלק לג' מחלקות: האחר, וכבר לחם אחת (שמות כש כג) ענין פת הוא •

לשון כחש וכזב הוא •

כה • והנה כזה הנגע (ויקרא ג ו) ותבה מכעש עינו (איוב יז ו) לא כהתה עיני (דבר' לר ו) אין כזה לשבך (נחום ג יט) ולא כזה בם (ש"א ג יג) וכהתה כל רוח (יחזק' כא יב) לשון עמימות •

כהל' • האייתך כהל להודעתני (דניאל ב כו) ולא כהלין כתבא למקרא (שם ה ח) ולא כהלין פשר מלחא להוהיה (שם ה טו) ענין יכולת הם • **כהן** • והוא כהן לאל עליון (בראשית יד יח) וכזהו לי (שמות כח מא) ויהן אלעזר ואיתמר (במדבר ג ד) ברית כהנת עולם (שם כה יג) כי חק לכהנים מאת פרעה (בראשית מו כב) ולכהן מדין שבע בנות (שמות ב טו) כי יהיה לי הלוי לכהן (שופטים יז יג) כהן אן (בראשית מא מה) ענין אחר המה [נ"ה קרובי ענין הם] •

כו • כויה תחת כויה (שמות כא כה) ורגליו לא תכוינה (משלי ו כה) לא תכהו (ישעיה מנ ב) מכות אש (ויקרא ג כד) ענין צורב המה • **כזב** • כל האדם כזב (תלים קטז יא) שוא ודבר כזב (משלי ל ח) אל תכזב בשפתך (מ"ב ד טו) אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח יא) • ענין כחש הם •

כח • מתחלק לב' מחלקות: האחר, כה הזרוע (דניאל יא ו) בכחו רגע הים (איוב כו יב) כחי וראשית אוני (בראשית מט ג) אם כח אנבים כחי (איוב יב ו) • ענין מעוז המה •

השני, והוכח אברהם את אבימלך (ברא' כא כה) הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא יט יז) לנו נא ונוכחה יאמר יי' (ישעיה א יח) •

כחל' • כחלת עניך ועינת עדי (יחזקאל כג מ) ענין פוך הוא, לחקן את העתים •

כחש • מתחלק לב' ענינים: האחר, כחש לו (מ"א יג יח) ולא תכחשו (ויקרא יט יא) סבבני כחש אפרים (הושע יב א) • לשון כזב הם •

השני, ויקם בי כחשי בפני יעזר (איוב טו ח) ושברי כחש משמן (ההלים קש כד) ענין רוח המה •

המבאר

ואם הקרימו מלת אף פתרונו בקל תומר, ואם הקרימו מלת אין אל או לא, פתרוני אך ורק.

(ד) סתרון כי בענין הראשון הוא כמו אס. ובענין השני הוא כמו יק. ובענין השלישי אם נמצא לברו פירושו כמאשר, ובענין הרביעי כמאשר.

פא) נכספה וגם כלתה נפשי (שם פר ג) ותכל רוד המלך לצאת אל אבשלום (ש"ב ג לט) ענין חמוד המה: ויתכן להיות מגור' המהולקה השלישי' השביעי, אשר כלתני היום הזה מבוא ברמים (ש"א כה לג) איש ממנו את קברו לא יכלה ממך (בראשית כג ו) מכל ארח רע כלאתי רגלי (תהלים קיש כא) אהה יי' לא תכלא רחמך ממני (שם מ יב) ענין מניעה המה *

ד) השמיני, כלא ולא אצא (שם פח ט) ארני משה פלאם (במד' יא כה) ובבתי כלאים החבאו (ישעיה מב כב) ואת בניהם כלו בבית (ש"א ו י) ענין מסגר המה ריא *

ה) החשישי, כלה קשריה (ירמיה ב לב) מצינן מכלל יופי (תלים ג ב) אהבת כלולתך (ירמיה ב ב) אני כלילת יפי (יחזקאל כג א) המה רכלך במכללים (שם כו כד) *

ו) העשירי, וכלתו אשת פנחס (ש"א ד יט) ונתה חמר כלתך (ברא' לח כד) ועל כלותיכם כי הנאפנה (דושוש ד די) ערות כלתך לא תגלה (ויקרא יח טו) כמשמעם *

ז) העשתי עשרה, כל עצמותי תאמרנה (תהלים לה י) כלה זרע אמת (ירמיה ב כא) כלנו בני איש אחד נחנו (בראשית מב יא) כליל תקשר (ויקרא ו טו) וכליל על מזבחך (דברים לג י) או תחפץ זבחי צדק עולה וכליל (תלים נא כא) ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל (דברים יג יז) התפקדו וכלכלו (מ"א ד כו) ולכל בהן חיי רוחי (ישע' לח טז) לשון כל המה *

ח) השתיים עשרה, ארור וכל יש בעררו וזכר (מלאכי א די) בנכליהם אשר נכלו להם (במדב' כה יח) ויתנכלו אתו להמיתו (בראש' לו ח) להתנכל בעבריו (תלים כה כה) וכלי כליו רעים (ישעיה לב ז) ולכלי לא יאמר שוע (שם לב ה) * ענין מוכיחות המה *

ט) השלש עשרה, וכל בשלש עשר הארץ (שם מ יב) אלפים בת יכיל (מ"א ז כו) בתים שלשת אלפים יכיל (דה"ב ד ח) הגה השמים ושמי השמים לא יכלכלך (מ"א ח כו) קטן מהכיל את העלה (שם

השני, בכנר הירון (מ"א ז מו) וירא את כל כנר הירון (בראשית יג י) ואת כל הכנר (שם יט טה) ענין מישור הם * ויתכן להיות מנורתו כר נרחב (ישעיה ל כג) ולבשו כרים הצאן (תה' סה יד) וכר נרחב איננו רחוק מן ויכרה להם כרה גדולה (מ"ב ו כג) ולבשו כרים הצאן גם הוא איננו רחוק מכרים ואילים (דברים לב די) הפחרון נוספה הגה והנה, אבל הענין הראשון ראוי מהשני * השלישי, כנר זהב שדור (שמורת כה לש) * והנה כנר עפרת נשאת (זכריה ה ז) כנר הכסף (שמורת לח כו) * ענין אבן משקל המה *

כ) מתחלק ל"ד מחלקות: האחד, וכלכלתי אתך שם (בראשית מה יא) ולכלכל את שיבתך (רות ד ט) וכלכלו הנציבים האלה (מ"א ה ז) ויכלכל יוסף את אחיו (בראש' מז יב) מכלת לביתו (מ"א ה כה) לשון מוון המה *

השני, ומי מכלכל את יום בואו (מלאכי ג ב) ונלאתי כלכל ולא אוכל (ירמיה כ ט) מבילתי יכלת יי' (במדבר יד טז) * ענין אחר להם *

השלישי, כליון חרוץ (ישעיה יב) כלה אתה עשה (יחזקאל יא ג) ואכל אוחם באפי (שם מג ח) ולא כליתי את בני ישראל (במדבר כה יא) * הרביעי, ויכל אלהים ביום השביעי (בראשית ב ב) ואל אמה תכלנה מלמעלה (שם ו טז) ותכל להשקתו (שם כד יט) ויהי ביום כלות משה (במ' ז א) כי תכלה לעשר (דברים כו יב) ויבן שלמה את הבית ויכלהו (מ"א ו די) לשון תום ומבצע המה *

החמישי, שא נא לךך (בר' כו ג) אל הנער נשא כליו (שופטים ט ג) ואם בכלי ברול הכהו (במדבר לה טז) או בכלי עץ (שם לה יח) ואיש כלי מספזו בידו (יחזקאל ט ב) כל כלי יוצר עליך לא יצלח (ישעיה נד יז) כלי רעה אולי (זכריה יא טו) ועד כל כלי הנבילים (ישעיה כב כד) כלי גולה עשי לך (ירמיה מו יט) כלים רקים (מ"ב ד ג) מים חיים אל כלי (במדבר יט יז) ואל כלך לא תתן (דברים כג כה) ונשחת הכלי (ירמיה יח די) * הששי, כלתה לחשועתך נפשי (תהלים קיט

המבאר

הרד"ם וכו' ומה, ואמר הכיבוד פי פלג לשפת העלה * ואילו הוראת מלת העלה הנעשה להעלות המים ממקום נסך למקום נבה [קאמאל]

רא) אמר ר' שבע: נראה כי מכל המים [ש"ב ז ד] היא ממחלקת הזאת, והוא ענין העלה או בריכה אשר סיפה כלואים ועצרים להירשם למקום הנרצה. כמו תעלה שעושים למי

ח סד) ענין מדידה המה י
הארבע עשרה, כליות המה (דברים לב יד)
ואח שתי הכלית (שמות כט יג) ותעלונה כליותי
(משלי כג טז) * ענין אחד להם *
לא תזרע כרמך כלאים ונו' (דבר'
כב ד) * יש במצוה אלהינו מצות הליות ממקרה,
ונוהרנו עליהם על אודות דבר, ויש במצוה מצות
אשר בנינם צדק, ומשעלם יורה על צדקם, ובנינם
הקון עולם, ולולי הם נשחתו הדורות. ויש במצוה
מצות אשר לא יוכל איש שכל לאמור מה ולמה
ועל מה ומדוע ואיכה, כי באשר דבר מלך שלשון,
לא יצר השמעות אונים כי אם להקשיב, כאשר
אמר משיח אלהי יעקב' זבח ומנחה לא חפצת
אונים כרית לי ונו', מה כתוב אחריו: או אמרתי
הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי, כל איש שכל
ואנשי לבב יודעים כי אלהינו לא שאל זבח ולא
מנחה ביום הראותו בחורב, וגם עולה ומנחה לא
בקש ביום הגלתו בסני, כי כה תהלת דבריו: ועתה
אם שמוע תשמעו בקולי ושמתם ונו' על כן
אמר המשיר והואל אונים כרית לי לשמע, עלי
לשמוע ולעשות ולקיים מגלת ספר הכתובה עלי.
ויש למצוה מראות וענינים הרבה, ולולי שורח
עולם ומרבית המלאכה עלי הייתי מרבה פנים להם
וגליתי פתונם והעמדתי להם תוכן בצורת תכנית
למען יחווים מבקשיהם בעיני לבנם, ויכירו וידעו
צדקת אלקינו, בראותם מצוה מוגבלת והקים
גדורים, גם לגבלם גדר ולגדרים משפרות,
ולמשמרות' חוק, וגם להם תולדות ותולדי תולדות
עד תום זוקקי מצרפים, כולם נכונים, שקורי ד'
אמת צדקו יחדיו. אם אמרנו על כלאי הכרם כי
גורת מלך היא, וכל גורת מלך לא על שומעיה
לאמר מה באה אלמר ומה שרשי יצקרה ומה
אודותיה, אבל כאשר ראינו כי לא השלים ההוראה
עד שכתב בצרה פן תקדש, ידענו כי יש לה אודות
ומקרה, כי בכל מקום אשר יאמר פן, רצה
להורות ענינה ולבאר סתומה ולגלות חקקי רמויה,
למען תהיה החוקה ברה ואין בה ממשול' ואלה
הם עוללי כלאים ומימי מלאה בהיותה עם תבואה
במחברת, כי בכורי שניהם לכהנים ומעשרות
שניהם ללויים קודש לאלהינו, ולא נכון להללם
ולהמירם ולא למהמדם, כי אם בעת הנשלם

למאורת הקדש ולחלל הפתרון אשר לא כרת ומראה הענין דבר המלאה והתבואה יוכיחו רב) .

כלב . מתחלק ל' מחלקות : האחד, והנהד כלוב קיץ (עמוס ח א) ככלוב מלא עוף (ירמיה ה נו) ענין סל המה .

השני, לא ידוץ כלב לשנו (שמות יז) והכלבים עוי נפש (ישעיה נו יא) לשיח עם כלבי צאני (איוב ל א) כמשמעו .

השלישי, והאיש קשה ורע מעללים הואו קָלָגַי (ש"א כה ג) ולכן נפתחה המלה בכ"ף רג) כי הוא ממשפחת כלב .

כלה . הבוא בלחא אלי קבר (איוב ה נו) עלימו אבד בלח (שם ל ב) ענינו מלא ימים מלא הלי .

כלם . ולא תכלימוה (רות ב טו) הלא הכלם שבעת ימים (במד' יב יד) זה עשר פעמים תכלימוני (איוב ג יג) מכלמות ורק (ישעיה נו) לא יסג ללמות (מיכה ב ו) ענין בושת המה :

כלף . בכשיל וכליפות יהלמון (תלים עד ו) ממיני כלי ברזל מכילי קרב הם .

כמה . כמה לך בשרי (תלים סג ב) מלה זו אין לה רמיון בתורה , וכלה יסור , ופתרונה כפי ענינה תמס רי) לך בשרי .

כמו . שבעת עיני וכמו (במדבר לא נ) .

כמן . מתחלק ל' מחלקות : האחד, כי במטה יחנש קצה וכמן בשבט (ישעי' כה נו) .

המלה כמשמעה .

השני, ומשל במכמני הוהב והכסף (רנליא יא מז) ענין אוצרת כסף , סגולת וזהב .

כמס . הלא הוא כמס עמדי (דברים לב לד) כמו חתום אצלי לפי הענין .

כמר . מתחלק ל' מחלקות : האחד, את שם הכמרים (צפניה א יד) וכמרו עליו יגילו (הושע י ה) ענין נהני במות משרתי אשרה הם .

השני, ועורו כתנור נכמרו (איכה ה י) ענין שחרות ומחשך הוא .

השלישי, כתוא מכמר (ישעיה נא ד) ופרשי מכמרת (שם יש ח) , ענין רשחות וחרמים המה . הרביעי, יחד נכמרו נחומי (הושע יא ח) כי נכמרו רחמיו אל אחיו (ברא' מג ל) ענין גלגול , נתגלגלו רחמיו .

כן . מתחלק ל' מחלקות : כן משה בני יוסף דברים (במ' לו ה) בן ננות צלפחד דברת (שם כו ז) לא כן (ש"ב יח יד) כנים אנחנו (ברא' מב יא)

כי נכון הדבר מעם האלהים (שם מא לב) כי אין בפיחו נכונה (תלים ה י) כשחר נכון מצאו (הושע ו ג) ושבחם אלי אל נכון (ש"א נג כג) וידע כי בא שאול אל נכון (שם כו ד) לא נכון לעשות כן (שמות ח כב) נכון לבי אלהים (תלים נו ח) הכין לבב (שם יז) ענין קושט ויושר המה .

השני, ויכינו את המנחה (בראשית מג כה) והכינו את אשר יביאו (שמו' מז ה) ושלחו מנות

המבאר

היה נהג אף בירחוק מקום שהותר לנו וולת זה במוציא ידקות רק ברחוק יותר היינו ד' אמרה כאשר ביאר זאת החכם פתח בפירושו באר הישב . כי אששר שתצא בזה תקלה , לפי שכלאי הכרם אסור בהנאה וכלאי זרעים אעפ"י שהורע אותם לוקה משום שדך לא תורע כלאים הרי הן פותרין באכילה . לא כן בכלאי הכרם שהם אסורים בהנאה ; הדיק אי התבואה אי הנפטים ושורפין את שהחכם שנאמר פן תקדש בברך ארץ ארם תקש של תבואת והענינים על נפטים אסורין בהנאה ושורפין ארם ולא יבשל בהם בעת שרופתן , וכיון שהן אסורין בברך אסור לורען בחוצה ארץ והרואה בעין פקודה ויאהבת האמת לא במשטמה ימצא רובם דערנו ועוסק חקירתו פה וגם במלת לטמאות שתעמיץ המלה בישש טף חזיברה עם הגוף יטפן מעיני הגדה ומל , יען שכל הרואה את האות והוכרין יתעורר לרובם לברך ולקטם את חשם הנדול והנכבד , האחד בחבילת האחרוה , על שהוציאנו מבימות לחיות והביאו אל ארץ טובה ורחבה , וכן הבין רש"י ל עין לעיל בפרש' מן בחזקת חולת זה גם לשום ננו עינים לעבור חזיה יראתו על פנים , רג) מ' הדיק במלת כלבי נקודה במקץ , והיא הנקודות פרוח בפי הפרסקדים הקריובים . רד) זה ניבחת ליתין , ובנ"ה כתיב חסם בספן . ובנ"ו חאב . ואולי צ"ל חסם .

רב) כל המאמר בענין ורועת כלאים נמצא בכ"י המסברת אשר ביד החכם שד"ל בסורבה , ולא נמצא בכל ההנחיות אשר לפני , אמנם זה המאמר לא נכתב במקדמו בכ"י המסברת הג"ל רק ענין ריספת פת ארץ פולח ואת וי"ד . וברב נרסם ע"י החכם הג"ל בספרו בית האוצר דף ל"ט . ויתכן כי ברוב ההנחיות השמטותו המעתיקים ברוין לבס אי ע"פ פתח מצותם , בחשבם כי לא נכון לבקש טעם לאוהרת כלאים כמו שלא נכת לבקש טעם לאוהרת אכילת תויר ונאוהרת שעטמו זכרובה , ואני התבאתו במקום הראוי לו . אמר ר' שבב : הנראה בזה שהחכם פתחם לא רצה בזה הפירושו לוח טעם על איסור כלאים בכלל , רק דערנו שהותרה אסרה לורען שאר מטי זרעים בכרם אף ברחוק מקום שהותר לנו הוי' לברם כמעט פן תקדש הכלאים , לפי שישכל לצפת מזה תקלה . והנה הורשה לנו לוח טעם על איסור כלאים , כי החזירה בעצמה ורשמה לנו במלת כלאים רמו לזה , שהוא מענין כלא שפירושו מניעה וצעה ובהאר . כי המינים השונים כשהורעו בספן ימנעו אלה את אלה בצמצומם ונידולם , וזה סבה להשתחת המינים לפי שיעקו זה מזה ונשחת טעמם . וכן הבינו הו"ל , ולפי זה נחטו שיעור עד כמה ירחק בוריעת המינים השונים , לבצע לא היה האחד יונק כלהלכות האחר ורק בחיורם מרחקים כראוי חותר לודעם בשדה אחד , אמנם בוריעתם בכרם גלחה לנו חשעם פן תקדש המלאה , והאיסור

[107]

יונה נחפה בכסף (תהלים סז ד) בעיני כל בעל כנף (משלי א יז) צלצל כנפים (ישע' יח א) משות כנפיו (שם ח ה) ותחת כנפיו תחסה (תהלים צא ד) סוככים בכנפיהם (שמות כה כ) * ענין אברה המה *

השני, ממנף הארץ (ישעיה כד טז) לאחוז בכנפות הארץ (איוב לח יג) על ציצת הכנף (במ' פו לח) גם בכנפך נמצאו (ירמיה ב לד) לחסות תחת כנפיו (רות ב יב) על ארבע כנפות כסותך (רברים כב יב), הם פאות הבגד וזויות הארץ, ושני הענינים יסוד אחד, וגורדה אחת להם * והקרוב אליהם ולא יכנף עוד מורדך והיו עניןך ראות את מורדך (ישעיה ל כ) * ענין פתרונו לא יסתר עוד אלהך ולא יעלים פניו [נ"ו ענינו] *

כנש * ומתכנשין אהשדרפניא (דניאל ג כו) לשון אסיפה הוא בלשון ארמית *

כס * מתחלק לה' מחלקות: האחד, והרמת מכס ליי' (במדבר לא כז) ויהי המכס ליי' מן הצאן(שם לא לו) ענין חשבון השם, שיעור הידוע מנינו, ודבר המורם מן החשבון * וגם אלה המלים נראים כי מגורתם המה ונושפים לענינם, במכסת נפשת (שמו' יב ד) תכסו על השם (שם) את מכסת הערך (ויקרא כז כג) * ענין מנין המה * וגם אלה המלים נראים מגורתם, ליום הכסא יבא ביתו (משלי ז כ) בכסה ליום חגנו (תהלים פא ד), הוא יום המנין, נכון לחשבון הימים, ליום הכסא, ליום המועד, יום המנוי הידוע בחשבון וכמוהו בענינו, ויש מהפותרים אשר אומרים, כי לשון ארמית הוא * לא תשחפו על המץ (שמות לד כה) לא תכוס על המיע (ת"א) * ויתכן להיות מגורתו גם אלה * לא יהיה לך בניסך אבן ואבן (דבר' כה יג) כים אחד יהיה לכלנו (משלי א יד) * חלק כחלק להלוק, ונכון להיות ענין כים כענין מנה, המנה יהיה לכלנו * אבני כים(משלי טו יא), אבני מנין, שקלי חשבון, ויש כס אשר פתרונו חלק, כאלה: יי' מנת חלקי וכיסי רח(תלים טז ה) הצילני מאויבי יי' אלקי כסיתי (שם קמט ט) אלקי מנת חבלי וגורלי ואתה חלקי *

לאין נכון לו (נחמיה ח י) מי יכין לערב צדו (איוב לח מא) והיו כננים (שמות יט יא) ושבה טבה והכן (בראשית מג טז) נכוננו ללצים שפשים (משלי יט כט) :

השלישי, ואת הכיר ואת כנו (שמות ל כח) והשיבך על כנך (בראשית מג) ולא לה מעימם על כנו יכבר (דניאל יא לח) ענין מוכן ומושב המה * הרביעי, אפנך ולא ידעתי (ישע' מה ד) כי לא ידעתי אכנה (איוב לב כב) ענין כנוי שם לנקוב * החמישי, ויהי כן (בראשית א ז) הנה כי כן יבדך גבר (תלים קכח ד) על כן אמרתי שעו מני (ישעיה כב ד) ויעשו כן החרטמים (שמות ח ג) לכן די אני (צפניה ב ט) *

הששי, ותהי הכנס באדם ובבהמה (שמות ח יד) להוציא את הכנים (שם) כמשמעם * השביעי, וכנה אשר נשעה ימנך (תל' פ טז) ועמד מבצר שרשיה כנו (דניאל יא ז) אומרים בעלי פתרון כנה, וכצר, ושווק, ואורן, ענין אחד להם, אבל יתכן להיות פתרון, ועמד מבצר שרשיה כנו, מגורת והשיבך על כנך(בר' מ יג) ופתרון וכנה אשר נשעה ימנך, מגורת מעשה ירינו כיננה עלינו (תלים צ יז) וכה פתרונו אנה כוננה הגפן אשר נשעה ימנך *

כנס * מתחלק לב' מחלקות: האחד, כנס כנר מי הים (תל' לג ז) כנוס את כל היהודי' (אס' ד טז) ועת כנוס אבנים (קהלת ג ה) ענין כניסה [נ"ו קבוצן] המה *

השני, ומכנסי בד (ויקרא ו ג) ומכנסי פשחים (יחזקאל מד יח) * כמשמעם *

כנע * מתחלק לב' מחלקות: האחד, ויכנע בעמל לבם (תלים קז יב) ויכנעו תחת ידה (שם קו מב) או אז יכנע לבבם השל (ויקרא כו מא) הראית כי נכנע אחאב (מ"א כא כט) אספי מארץ כנעתך (ירמיה י ז) ענין שפלות ושחוח המה * השני, כנעניה נכבדי ארץ (יש' כח כ) יחצוהו בין כנענים (איוב מ ל) וחגורו נתנה לכנעני (משלי לא נד) כנען בידו מאוני מרמדה (הושע יב ה) ענין סוחרים המה :

כנף * מתחלק לב' מחלקות: האחד, כנפי

המבאר

(רח) ריש': לשון אחר וכיסי וחשבוני, כסו תכסו על חשה. וכן חברי ממש *

השני, כי נכסף נכספתה (ברא' לא ל) נכספה וגם כלתה נפשי (תלים פד א) הגוי לא נכסף (צפ' ב א) כארהי יכסוף לשוף (תהלים יז יב). ענין תארה הם:

כסת • הווי למתפרות כסתות (יחזקאל יג יח) הגני אל כסתותיכנה (שם יג ד) ענין שקיב ואמתחות המה:

כע • כען שימו טעם (עזרא ד כא) כען כל קבל (שם ד יד) לשון עתה הם י וכל עתה בלשון ארמית כען י ופתרון די מלח היכלא מלחנא וערות מלכא לא אריך לנא למחואו (שם) • כה הוא לפי מראה הענין, אמנם סתירת דהיכל סחרנו, והויקו חוקנו [נ"ו וחוקו חוקנו] וערות דבר זה לא יכולנו להכחיד מהמלך:

כעס • כעס לאביו בן כסיל (משלי יז כה) עֵמַל וכעס תביש (תלים י יד) טוב כעס משחוק (קהלת ז ג) והסר כעס מלבך (שם יא י) ויש כעס הנכתב בענין, אשר ענינו דאגה, כמו אלה: לו שקול ישקל כעשי (איוב ו ב) כי מרב שיחי וכעשי דברתי עד הנה (ש"א א פו) •

כף • מתחלק לו' מחלקות: האחר, כף ירך יעקב (ברא' לב כו) אשר על כף הירך (שם לב לג) • השני, כף אחת (במדבר ז יד) כפות והב (שם ז פד) ואת הכפת ואת המנקית (שם ר ז) מיני אגנות, כלי מוזב המה:

השלישי, וימלא כפו ממנה (ויקרא טו ז) שלא מלא כפו קוצר (תלים קנז ו) על לא חמס בכפי (איוב טז ז) •

הרביעי, כפף נפשי (תהלים נו ז) י' וקף כפופים (שם קמו ח) אכף לאלהי מרום (מיכה ו ו) הלכף כאגמון ראשו (ישעיה נח ה) מתן בסת יכפה אף (משלי כא יד) ענין שחוח המה • החמישי, וכפתו לא רעננה (איוב פו לב) כפת חמרים (ויקרא כג מ) כפה ואגמון (ישעיה טו ג) ענין ענף המה:

הששי, ובכפים עלו (ירמיה ד כט) חורי עפר וכפים (איוב לו) לשון סלעים המה: וסלע בלשון ארמית כיסא •

השני, כי יר על כס יה (שמות יז טז), לשון כסא הוא:

השלישי, וכנס הענן את אהל מועד (שם מ לד) וכסה ענן הקמרת (ויק' טו ז) וכסהו בעפר (שם יז ג) ארץ אל חכסי דמי (איוב טו יח) לכסות עליו עפר (יחזקאל כד ז) •

הרביעי, כוס זהב בבל ביד י' (ירמיה נא ז) כי יתן בכוס עינו (משלי כג לא) ואתן את הכוס על כף פרעה (בראשית מ יא) כי כוס ביד ה' (תלים עה ט) • ענין גביעים המה:

הדמישי, ואת הכוס ואת השלך (ויקרא יא יז) הייתי ככוס הרבות (תלים קב ז) עוף מהעופות המה:

כסח • קוצים כסוחים (ישע' לב יב) שרפה באש כסוחה (תלי' פ יז) • ענין הדוש ומרמס הם:

כסל' • מתחלק לה' מחלקו': האחד, וישימו באלהים כסלים (תלים עז ז) הלא יאתך כסלתך (איוב ו ד) אשר יקוש כסלו (שם ח יד) אם שמתי זהב כסלי (שם לא כד) כי י' יהיה בכסלך (משלי ג כו) • ענין מבגוף המה:

השני, וכסילים ישנאו דעת (שם א כב) אשת כסילות הומיה (שם פו יג) זה דרכם כסל למו (תה' מו יד) וקרב לשמע מתת הכסילים זבח (קהלת ד יז) הכסיל חבק את ידיו (שם ד ה) •

השלישי, ויעש סימח עלי כסל (איוב פו כו) אשר על הכסלים (ויק' ג ד) כי כסלי מלאו נקלה (תלים לח ח) • כסלים כמשמעם:

הרביעי, כסיל וכימה (איוב טו פ) כי כוכבי השמיים וכסיליהם (ישעיה ג י) ענין כוכבים המה • החמישי, ואלתולד וכסיל (ישעיה טו ל) שם עיר מערי ישראל הוא •

כסם • כסום יכסמו את ראשיהם (יחזקאל מד ד) מלה זו אף לה דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה לא גזיזת ראש ולא גדול שער •

כסף • מתחלק לב' מחלקות: האחד, כסף או זהב (בראשית מד ח) הושב כספי (שם מב כה) כספו לא נתן בנשך (תלים טו ה) כמשמעם הם:

המבאר

(ד) נ"ל חסוב וכעשי בשין ונכין לפי הענין. אבל בל'ה כתב וכעשי בספק כמו שנמצא בנ"מ כ"ק אשר אתני. ובלתי ספק בנ"מ כתב"ק אשר היה בימי משה היה כתיב וכעשי בשין.

כפלים • כפלים בכל המאמיה (ישעיה מ ב)
 כי כפלים לתושיה (איוב יא ו) וכפלת את היריעה
 הששית (שמות כ ט) ותכפל חרב שלישתה
 (יחזקאל כא יט) ענין משנה הם •

כפן • כפן • בחסר ובכפן נגמול (איוב ל ג) כפנה
 שרשיה עליו (יחזקאל יז ז) לשון רעבון המדה,
 וכמהו הרבה בלשון ארמית, וכל רעב בלשון
 ארמית כפנא •

כפים • וכפים מעץ יעננה (חבקוק ב יא) •
 לב אשל וקטר עץ הוא יח •

כפר • מתחלק ליווד מחלקות: האחד, הרם
 הוא בנפש יכפר (ויק' יז יא) נחתי כפך מצרים
 (ישעיה מג ג) כפר נפש איש עשרו (משלי ג ח)
 אם כפר וישת עליו (שמות כא ל) לא יתן לאלהים
 כפרו (תלים מט ח) לא ישא פני כל כפר (משלי
 ו לה) וכפר ארמתו עמו (דברים לב מג) • ענין
 פדיון, קרוב לתמורה הוא •

כפר • מתחלק ל"ב מחלקות, האחד, ויכרה
 להם כרה גדולה (מ"ב ו כג) יכרו עליו חברים
 (איוב מ ל) להכרות את דוד (ש"ב ג לה) לשון
 אירוהה־המה, כותבים להכרות וקוראים להברות
 (יה' והענין אחד •

השני, כי יכרה איש בר (שמות כא לג) כרו
 לפני שיחה (תלים נז ו) בור כרה ויחפרוהו (שם
 ז מז) ומכרה מלח ושממה (צפניה ב ט) כרה
 שחת בה יפל (משלי כו נו) לשון חפר המה •

השלישי, מפשו ומכרכר (ש"ב ו מז) • ענין
 מכרכר כמו מרקד •
 הרביעי, תגור וכירים יתן (ויקרא יא לה)
 ככור איש בעצים וכלפי איש בעמיר (זכריה יב ו)
 ענין תגור הם •

החמישי, ובצבים ונפדרים ובנכרות (ישעיה
 סו ד) שלחו כר (שם פז א) לנרים ולרצים (מ"ב
 יא ד) ואת הנרי ואת הרצי (שם יא יט) סמיני
 בהמות המה •

הששי, הכר נא הכתנת בך (בראש' לו לב)
 ויכירה ויאמר (שם לו לג) ואין לי מכיר (תהלים
 קמב ה) יהי מכיך ברוך (רות ב יט) לא תכירו

המבאר

להברות ולבסוף להכרותו. וכתיב הדר"ק בשם אביו ו'ל
 פירוש על מאמר ה"ל כי לשון כרה היא ארוחה גדולה. ובה
 היא ארוחה קטנה: בתחלה הפצירו בו שיאכל סעט והו
 להברותו, כמר ואברת סידו שהוא אכל סעט כדרך היחלה.
 ולבסוף להכרותו שיאמילתו הרבה אחר כן כאשר יתל לאכול
 סעט. ע"כ. אולם הדר"ק ורבינו יונה כתבי שלא סנאו נתוב
 לח כרות בשום ספר מרויק ולא במסורת גם לח"ל היה
 לפניהם נסתת מקיטש ודירוסים הנכרות.

כפן • בחסר ובכפן נגמול (איוב ל ג) כפנה
 שרשיה עליו (יחזקאל יז ז) לשון רעבון המדה,
 וכמהו הרבה בלשון ארמית, וכל רעב בלשון
 ארמית כפנא •

כפים • וכפים מעץ יעננה (חבקוק ב יא) •
 לב אשל וקטר עץ הוא יח •

כפר • מתחלק ליווד מחלקות: האחד, הרם
 הוא בנפש יכפר (ויק' יז יא) נחתי כפך מצרים
 (ישעיה מג ג) כפר נפש איש עשרו (משלי ג ח)
 אם כפר וישת עליו (שמות כא ל) לא יתן לאלהים
 כפרו (תלים מט ח) לא ישא פני כל כפר (משלי
 ו לה) וכפר ארמתו עמו (דברים לב מג) • ענין
 פדיון, קרוב לתמורה הוא •

השני, אך קרובה היא לראשונה, יכפר עון
 (תלים עח לח) ולארץ לא יכפר (במדבר לה לג)
 ואת המונח יכפר (ויקרא מז לג) •

השלישי, וכפר בריחכם את מות (ישע' כה יח)
 אכפרה פניו במנחה (בראשית לב כא) ואיש חכם
 יכפרנה (משלי מז יד) ענין הפרה היא •
 הרביעי, וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר
 (ברא' יד ו) אין למלה זו דמיון בתורה ופירוניה
 לפי ענינה חיפוי סמינות •

החמישי, כפור כאפר יפור (תהלים קמו מז)
 דק ככפר (שמות פז יד) וכפר שמים מי ילדו
 (איוב לח כט) • ענין אבקת קרח המה •
 הששי, אשכל הכפר (שיר א יד) כפרים עם
 נרדים (שם ד יג) כמשמעו •

השביעי, מעל הכפרה (במדבר ז פט) כישני
 קצות הכפרת (שמות כה יח) ולפני הכפרת יודה
 שבע פעמים (ויקרא פז יד) • לשון מכסה הוא •
 השמיני, והנה כסור אריות (שופטים יד ה)

רו) ואת נסתת ו'ל: ויתכן להצדיק תוספתא וזאת ולומר
 כי פירש מלת כפים לב העין וקושרו, אמנם הספק הוא אם
 כבר השתמש מנחה במלת קושר שהיא ערבית השנייה בסו
 החיובים האחרונים לתורות על הקו הרוחץ דרך מרכו הכיור
 מן הקצת האתר עד הקצת השני. ובג"ה כתוב לשון אשל קטן
 עץ הוא, אמר ר' טוב: מופת שהיה לפני מנחה תוספתא כבת"ך
 קניקיש דרוססי. כי בת"ך שלטו לא נמצא קרי וכתיב. רק
 להברות. וכן אמרו ל' חתיב להברות וקרי להברות. בתחלה

ממיני צבעים המה :

השלישי, וכנרמל בים יבוא (ירמיהו מו יח) הר הכרמל (מ"א יח יט) והכרמל ליער יחשב (ישע' כט יז) הר מהרזי גבנונים הם *

כרעי • כרע בל (ישע' מו א) בלתי כרע תחת אסיר (שם יד) קרבו וכרעיו (שמות כט יז) אשר לא כרעים (ויקרא יא כא) מכרע על ברכיו (מ"א ח נד) נשתחווה ונכרעה (תהל' צה ו) ענין אחד להם *

כרשי • מלא כרשו מעדני (ירמיהו נא לד) • ענין כרס ובשן הוא, ויש מהפותרים אשר מהברים אל מלה זאת יכרסמנה חזיר מיער (תלים פ יד) •

כרת • כרת ברית (שמות לר י) ויכרתו שניהם ברית (בראשית כא כז) נכרתה ברית אני ואתה (שם לא ד) ויכרת יהודיע את הברית (מ"ב יא יז) • לשון גורה המה *

כשב • והכשבים הפרזי יעקב (בראשית ל מ) נקבה מן הצאן כשבה (ויקרא ב ו) • קשיפי צאן המה (ר) •

כשל • מתחלק לב' מהלקות : האחד, כשל בעוני כחי (תלים לא יא) כי כשלה ירושלים (ישע' נ ח) ולפני כשלון (משלי פו יח) ואין שבסמיו כושל (תלים קה לד) לשון נגף המה •

השני, בכשיל וכילפות יזלמון (שם עד ו) • ממיני כלי ברזל כלי קרב הוא *

כשף • מכשפה לא תחיה (שמות כב יז) רוב כשפך (ישעיהו מו ט) וכשפיה הרבים (מ"ב ט כב) • ענין חברים המה (יא) •

כשיר • ויתרון הכשיר חכמה (קהלת י י) מוציא אסירים בנושרות (תהלים סח ו) ענין יוסר ותבונה הם [נ"ו וכוונת] • ידיה שלחה בכישור (משלי לא יט) •

כת • וכתתו חרבותם לאתים (ישעיהו ב ד) כתתו אתיםם לחרבות (יואל ד י) וכתתו את הארץ (זכריה יא ו) מבקר לשרב יכתו (איוב ד כ) כתתו למאור (שמות כו כ) • ענין שחק המה •

כתב • ואת פתשגן כתב הרת (אסתר ד ח) מכתב לחוקיהו מלך יהודה (ישעיהו לח ט) ויכתבו

פנים במשפט (דברים א יז) • כמשמעם *

השביעי, שלשים כר סלת, וששים כר קמח (מ"א ח ב) ועד חנשין כורין מאה (עזרא ז כב) מיני מדה המה *

השמיני כור הברזל (מ"א ח גא) כהתוך כסף בתוך כור (יהו' כב כב) ועופרת וברזל אל תוך כור (שם כב כ) כלי מכלי צורף הוא, ויתכן להיות המחלקת הדביעית קרובה לזאת •

התשיעי, מכתרך ומלדתך (שם פו ג) כלי חמס מכתרהם (ברא' מו ה) איש מאת מכרו (מ"ב יב ו) לבר ממכרו על האבות (ש' דברים יח ד) לשון תולדות המה •

העשירי, ואת הכיור ואת כנו (שמות ל כח) ויעש חירום את הכירות (מ"א ז מ) מיני כרים וכלי מים הם •

העשתי עשרה, עם חלב כרים (דברים לב יד) ואויבי י' ביקר כרים (תל' לו כ) בריא צאן המה • השתים עשרה, ותשמם בכר הגמל (בראש' לא לד) ענין כסתות הוא •

כרוב • את כרוב ממשח הסוכך (יהו'קאל כח יד) והיו הכרובים פרשי ננפים (שמות כה כ) תבנית צורה המה •

כרב • רודו מכרבול במעיל בוצ' (דו"א טו כז) וכרבלתהון ולבושהון (דני' ג כא) ענין כסות ומלבוש המה :

כרך • ותכרך בוצ' וארגמן (אסתר ח טו) • **כרכב** • תחת כרכב המונבה (שמות כו ה) תחת כרכבו מלמשה (שם לח ד) • ענינו תחת שפת המונבה •

כרכם • נדו וכרכם (שיר ד יד) צמח מצמחי אדמה הוא, צמרתו אדומה עשויה לצבוע •

כרם • כרמי שלי לא נטרתי (שיר א ה) כרם היה לשלמה (שם ח יא) כרמי שלי לפני (שם ח יב) וכרמינו סמור (שם ב טו) • כמשמעו •

כרמל • מתחלק לב' מהלקות : האחד וכרמל בצקלנו (מ"ב ד מב) אביב קלוי באש גרש כרמל (ויקרא ב יד) • מלילות חטה המה •

השני, ובארגון וכרמיל והכלת (ד"ב ב ו) •

המבאר

(ר) תרגום במאה קשיטה [בראשית לג יט] במאה חורפן וכבשות הצאן [בראשית כא כח] תרגום ג' חורפן דעאן • (יא) מן חובר חבר [דברים ח יא] •

(ט) רש"י בחוקאל [כט ד] • על הכרוב על ארץ מכרתם אמר : לשון אתר מכרתם כמו תולדותם וכן חזרו מנחם ע"כל וכאן נשמט הכרוב הזה ע"י המעתיקים •

[111]

עליו מכתב (שמורת לש ל) ומכתבי עמל כתבו (ישעיה י א) ענין מחוקק הם *
כתל * עומד אחר כהלנו (שיר ב ט) די כהל היכלא די מלכא (רנ"ה ה) ענין קיר המה *
כתם * מתחלק לב' מחלקות : האחד, ראשו כחם פו (שיר ה יא) ישנא הכחם השוב (איכה ד ז) בכתם אוסיר (איוב כח פז) ולכתם אמרתי מבשתי (שם לא נד) מכתם לדוד (ריב) (תהלים פז א) *
 השני, נכתם עונק (ירמיה ב כב) לשון בהיר הוא *
כתן * כתנת עור (ברא' ג כא) כפי כתנתי יאורני (איוב ל יח) *
כתף * ולכתף השנית (שמות כו טו) על פתף ים כנרת (במד' לו יא) אל כתף הבית הימנית (מ"א ו ח) * כמשמעו *
כתר * כתר מלכות בראשו (אסתר ו ח) שבעה לכתרת האחת (מ"א ז יז) כתר לי ועיר ואחוק (איוב לו ב) כתרו את בנימין (שופטים כ מג) אבירו בשן כתרוני (תהלים כג יג) בי יכתירו צדיקים (שם קמב ד) * לשון הקפה הם *
 ואע"פ שהכתר כעמרת וכנור שלשתם לשון הקף הם, על דבר שמקיפין את הראש, על כן נכון לדבר עופרים אל דוד (יא) (ש"ב א כג כו) וכתרו את בנימין (שופטים כ מג) ארחי ורבעי זרית (תהלים קל"ג א) * ענין אחד להם *
כתשי * אם כתחוש את האויל במכחש (משלי כו כב) לשון כתיח הם *

ותשלם מחברת כ"ף

אחל מחברת למ"ד

כא י) וילש פניו באדרהו (מ"א יט ז) פני הלוש הלוש על כל העמים (ישעיה כה ז) ושנחם במלש במלכין (ירמיה מג ט), ענין כסות המה. השני, ואני אתנהלה לאמי (בראשית לג יד) לאמי לי לנער לאבשלום (ש"ב יח ה) ותבא אליו בלש (שופטים ד כא) דהלנים לאמי (ישעיה ח ו) בנחת לפי הענין *
לב * מתחלק לב' מחלקות, האחד, לב חכם לימינו (קהלת י ב) לב בשר (יהוקאל יא יט) לב חדש (שם יח ל) לבנתני אחתי כלה, לבנתני באחד מענין (שיר ד ט) ואיש נבוב ילבב (איוב יא יב) לבנות כמשמעו * יש לב הנדרב בלשון בני אדם כאלה, בלבב ימים (יונה ב ד) בלבב ימים גבולך (יהו"כ כו ד) קסאו תהמת בלבב ים (שמות טו ח) עורנו חי בלבב האלה (ש"ב יח יד) עד לב השמים (דברים ד יא) בלבב אש (שמות ג ב) *
 השני, ותלבב לעיני שתי לבבות (ש"ב יג ו) ותלבב לעיני ותבשל את הלבבות (שם יג ח) ענין

לא * לאש * לב לבד לבש לביא לבן לבש * לג לר * לה להב להג להט להם להק * לו לויתן לול * לי * לח לחך לחם לחץ לחש * לש לשש * ליל * לך לבד * ל * למד * לן * לע לעב לעג לעז לעש לען * לף לפיד לפת * לץ * לק לקח לקט לקשי * לש לשם לשן * לתח לתך לחע *
לא * מתחלק לב' מחלקות : האחד, לא יש בינינו מוכיח (איוב ט לג) אשר לא יעדה (שמות כא ח) אשר לא כרעים (ויקרא יא כא) אשר לא חמה (שם קה ל) * לשון בל המה *
 השני, ונלאו מצרים לשתורג (שמות ז יח) וילאו למצא הפתח (בראש' יט יא) ומה הלאהך ענה בני (מיכה ו ג) הנסה דבר אליך תלאה (איוב ד ב) אך עתה הלאני (שם טז ז) את כל התלאה (שמות יח ח) הנה מתלאה (מלאכי א יג) * ענין עמל ויגיעה המה *
לאמי * מתחלק לב' מחלקות : האחד, והמלך לאש את פניו (ש"ב יט ה) לושה בשמלה (ש"א

המבאר

ריב) רש"י פתח לדוד לשון עשרה כפר כחם וכי. ולא הוכיר פתח. ריג) בכל החתקוה כתיב עופרים את ההר.

בריה המה רי"ד *

לבר • מתחלק לב' מחלקות : האחד , משפחת בית דוד לבר ונשיהם לבר (זכריה יב) להם לברם נתנה הארץ (איוב טו יט) כבשת הצאן לברדן (בראשית כא כח) אשר הצבת לברדנה (שם כא כט) לשון יחזור המה •
השני , לבר ממכרו על האבות (דברים יח ח) מלבד שבתת יי' (ויקרא כג לח) לבר מאיל וצני (מ"א ה ג) • כמו מבלעדי :

לבט • ועם לא יבין ילבט (הושע ד יד) ואויל שפתים ילבט (משלי י ח) • ענין יתחייב •
לביא • התצוד ללביא מרף (איוב לח לפ) מה אמך לביא (יחזקאל יב ג) נפשי בתוך לבאים (תלים נו ח) לביא וליש (ישעיה לו ו) • שחץ , שחל , אריה , וכפיר • ענין אחד להם •

לבן • מתחלק לב' מחלקות : האחד , לבנים נשלו (ישעיה פ ט) כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י) ושמנתם במלש במלבן (ירמ' מג ט) ותחי להם הלבנה לבן (בראשית יא ג) קח לך לבנה (יחזקאל ד א) כמשמעו •

השני , מושף הלבן (בר' לו) הלבנו שריגיה (יואל א ז) כשלני ילבינו (ישע' א יח) ולבן שנים מחלב (ברא' מט יב) והוא כורע נד לבן (שמו' טו לא) לבנה אדמרמת (ויקרא יג מג) • לשון חיוור :

השלישי , וחפרה הלבנה (ישעיה כד כג) יפה כלבנה (שיר ו י) והיה אור הלבנה (ישעיה לו כו) ענין ירח המה •

לבש • לבוש מלכות (אסתר ו ח) לבוש הברים (יחזקאל ט יא) ואתה לבש בגדיך (מ"א כב לו) וילבש אתו בגדי שש (בראשית מא מג) אשר לבש (ויקרא טו כג) • לשון מעטה המדה •
לבן • ולג אחד שמן (ויק' יד י) ואת לג השמן (שם יד יב) • ענין מדה הם שמורדין בו •
לר • בטרם לרת חק (צפניה ב ב) עת ללדת (קהלת ג ג) כי הילדות והשחזרות הבל (שם יא י) ומולדותך ביום הולדת אותך (יחזקאל טו ד) יום הולדת את פרעת (בראשית מ ב) ויולד בנים

ובנות (שם ה ד) , כמשמעו •

לה • ותלה ארץ מצרים (בראשית מז יג) כמתלהלה זוירה זקם (משלי כו יח) ענין סכלות המה רש"י •

להב • מתחלק לב' מחלקות : האחד , חצב להבות אש (תלים כו ז) להבת שלהבת (יחזקאל כ מז) ולהבה לא תבער בך (ישעיה מג ב) ולהבה להפשה (יואל א יט) בלהב המזבח (שופטים יג ב) פני להבים פניחם (ישעיה יג ח) •

השני , ויבא גם הנצב אחר הלהב (שופטים ג כב) להב הנית וכידון (איוב לפ כג) ולהבת הנית (ש"א יז ז) •

להג • ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת יב יב) ענין הגיגי , כותבי ספרים לפי הענין , ויתכן להיות מגורתו הגזת (תלי' מט ד) והגיזן (שם יט טו) • וישבות הלמ"ד מיסוד המלה , ויהי פתרונו להגות הרבה יגיעת בשר •

להט • מתחלק לב' מחלקות , האחד , משרתיו אש להט (תהלים קד ד) ואחריו תלהט להבה (יואל ג ב) ותלהט מוסרי הרים (דברים לב כב) ולהט אתם (מלאכי ג יט) ענין להבת המה • השני , הרשמי מצרים בלהמיהם כן (שמו' ז יא) • ענין כשפים הם •

להם • דברי נרגן כמתלהמים (משלי יח ח) ענינו יורה עליו , כמתודה רש"י •

להק • להקת הנביאים (ש"א פ כ) • ענין קבוץ הוא •

לן • מתחלק לב' מחלקות : האחד , אם כסף הלוה (שמו' כב כד) מלוה יי' חונן דל (משלי יט יו) הוא ילוך ואתה לא תלונו (דברים כח מד) לוינו כסף (נחמיה ה ד) כמשמעו •

השני , הנלוים על יי' לשרתו (ישעיה נו ו) ונלוה הגר עליהם (שם יד א) ונלוו גוים רבים (זכריה ב טו) וילוו עליך (במדבר יח ב) ונלוו עליהם רבים (דניאל יא לד) והוא ילונו בעמלם (קהלת ח טו) והקרוב אליהם , ילוה אשוי אלי (בר' כט לד) כי ליות הן (משלי א ט) כמעט איש וליות סניב (מ"א ז לו) • ענין מחזרת ודבק המה •

המבאר

רש"י המלה הזאת נמצאת רק ב"ח . ויתכן למרשש מן התחית ר"י [יחזקאל ט ד] . כלומר רש"י . וכן פירש הפרדוקן .

רש"י מן ולא ברזת אתם להם [ש"ב יב יז] : רש"י עיני לעיל בשש גבדו עד ז' אשר האריך שם המכתב בציורם מתחלקת הירח ולם .

אויב (תלים מב י). לשון מצוק הם.

לחש. מתחלק לב' מחלקות: האחד, יחד עלי יתלחשו (תלים מא ה) לקול מלחשים (שם נח ו) אם ישוך הנחש בלא לחש (קהלת יא) ונבון לחש (ישעיה ג) צָקֹן לחש (שם כו טו) כי עבריו מתלחשים (ש"ב יב יט) מדברים בלש ובנחת. השני, ובתי הנפש והלחשים (ישעיה ג ד) ממיני ערי הם.

לטש. לטש כל חרש נחשת (בראשית ד כג) צרי ילפוש עניו לי (איוב טו ט) כתער מלטש (תלים נב ד) לשון חרוד המה:

ליל. ליל שמרים הוא ליי' (שמות יב מב) שיחי כליל צלך (ישעיה טו ג) לילה לכם מחוון (מיכה ג ו). כמשמעו.

לך. בלנתם לכו (יחז' א יז) לכו נא ונוכחה (ישעיה א יח) אלך אשובה (הושע ה טו) מלכת ברחבתינו (איכה ד יח) שועלים הלכו בו (שם ה יח) אם יתלך איש על הגחלים (משלי ו כח) ויבא הלך (ש"ב יב ד) כמשמעו.

לכר. נלכדה רגלם (תלים ט טו) ומלכרתו עלי נתיב (איוב יח י) ונלכד את כל עריו (דב' ב לר) ולכרד לא ילכוד (עמוס ג ה). לשון תופש המה. ל. הוילל ברוש (זכריה יא ב) כי ילילו על משכבותם (הושע יד) ויתכן להיות מגורתם הרה ללת (ש"א ד יט). לשון אנינות.

למד. למדו היטב (ישעיה א יז) למדו לשונם (ירמיה ט ד) ויתכן להיות מגורתם במלמד הבקר (שופטים ג לא) כמו דרבן המדריך.

לן. מתחלק לב' מחלקות: האחד, וילן העם על משה (שמות יז ג) אשר המה מלינים עלי (במ' יד כו) אשר הלינתם עלי (שם יד כט) את תלנות בני ישראל (שם יז ד). לשון תערומות הם.

השני, ובא ולן (ש"ב יב טז) ובהמרותם תלן עיני (איוב יב ז). גבע מלון לנו (ישעיה י כט) כמלונה במקשה (שם א ח) ולנו בגבעה (שופט' יט יג) מלון כמשמעו.

לע. על כן דברי לעו (איוב ו ג) ושחו ולעו (עובדיה א טו) ילע קדש (משלי ד כה) ושמת שכין בלעך (שם כג ב) ואפרחיו יעלעו דם (איוב לט ל) ענין בליעה המה.

לעב. ויהיו מלעבים במלאכי האלהים (דה"ב

לויתן. העתידים ער לויתן (איוב ג ח) על לויתן נחש ברח (ישעיה כו א) תמשך לויתן בחכה (איוב ט כה) ראשי לויתן (תהלים עד יד). ענין תנין, בו נמשלו דוים, ודמו אליו פריצים.

לול. ובלולים יעלו על התיכנה (מ"א ו ח) ללאת תכלת (שמו' כד) חמשים ללאת (שם כו ה) לן. מתחלק לב' מחלקות: האחד, מי האיש הלזה (בראשית כד סה) דבר אל הנער הלז (זכריה ב ח) הארץ הלזו (יחזקאל לו לה) כמשמעו.

השני, אל ילזו מעינדך (משלי ד כא) וגלויים במענלותם (שם ב טו) ותבשחו בעשק ונלוו (ישע' ל יב). לשון נפתל [נ"ו ענין פתלתל] ומוסדה הם. השלישי, לח ולזו וארמון (בראשית ל לו): ממיני ארזים הם.

לח. מתחלק לב' מחלקות: האחד, לחים ויבשים (במדבר ג ו) ולא נס לחזו (דברים לר ז) הקטפים מלוח עלי שיח (איוב ד) הובשתי עץ לח (יחזקאל יז כד) מקל לבנה לח (בראשית ל לו) לשון רטיבה הם.

השני, לחיו כערוגת הבשם (שיר ה יג) ודמעתה על לחיה (איכה א ב) על לחיי עמיים (ישעיה ל כה) יתן למכחו לחיו (איכה ג ל) ולחיי למרמים (ישעיה נ ו). כמשמעו.

לחך. ילחכו עפר כנחש (מיכה ז יז) כלחך השור (במדבר כב ד) ועפר רגלך ילחכו (ישעיה מט כג) אשר בתעלה לחכה (מ"א יח לח).

לחם. מתחלק לב' מחלקות: האחד, אל תלחם את לחם רע עין (משלי כג ו) לחם אבירים (תהלים עח כה) כי לחמם לגנשם (הושע ט ד) לחמו במעוץ הנפך (איוב כ יד) לכו לחמו בלחמי (משלי ט ה). כמשמעו.

השני, ולחמם כגללים (צפניה א יז) וימסר עלימו בלחמו (איוב ד כג) ולחמי רשף (דברים לב כד) לחם אשה ליי' (ויקרא ג יא) לשון בשר הם.

השלישי, לחם את לחמי (תהלים לה א) כיום הלחמו ביום קרב (זכריה יד ג) או לחם שערים (שופטים ה ח) לחם יחלצני (תלים נו ב) לשון מלחמה הם.

לחץ. וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם (שמות ג ט) לחם צר ומים לחץ (ישעיה ד ד) ותלחץ אלי הקיר (במדב' כב כה) בלחץ

לו מזו) • לשון לעג המדה •
לעג • כל ראי וליענו לי (תלים כב ח) כחנפי
 לעני מעוג (שם לה מז) זו לעגם בארץ מצרים
 (הושע ז מז) ענין קלם ובזיון ולצנוה הם •
לעז • מעם לעז (תלים קד א) ענין זרון הוא •
לעט • הליעטיני נא מן האדם (בראשית כה
 ל) • ענין שעם הוא • כמו ועשדה לי משעמים
 (שם כו ד) :
לען • לענה וראש (איכה ג יט) • ענין מרירות
 הוא •
לף • מלפנו מבהמות ארץ (איוב לה יא) •
 ענינו יורה עליו שהוא לשון למוד מגורת ואאלפך
 חכמה (שם לג לב) פן תאלף ארחותיו (משלי כב
 כה) ומגורתו בנוי לתלפיות (שיר ד ד) •
לפיד • לפיד בו (איוב יב ה) מפיו לפידים
 (שם מא יא) ולפיד אש (בראשית סו יז) לפידים
 כמשמעו •
לפת • ויחזר האיש וילפת (רות ג ח) וילפת
 שמשון (שופטים סז כט) ילפתו ארחות דרכם
 (איוב ו יח) • ענין אסיפה ר"ח המה •
לץ • מתחלק לב' מחלקות : האחד, לץ תכה
 (משלי יט כח) ועתה אל רתלוצצו (ישעיה כח
 כב) אם ללצים הוא וליץ (משלי ג לד) אנשי לצון
 (שם כט ה) וללצים לצון חמרו להם (שם א כב)
 לשון לעג ותענועים המה •
 השני, מלאך מליץ (איוב לג כג) כי המליץ
 בינתם (ברא' מב כג) להביץ משל ומליצה (משלי
 א ו) לשון פשר ופתרון הם •
לק • כאשר ילק הכולב (שופטים ז ה) ויהי
 מספר המלקקים (שם ז ו) ענין לחד הם •
לקח • מתחלק לענינים הרבה : ומיסוד אחד
 הם נגזרים • האחד, כי לקח טוב נתתי לכם
 (משלי ד ר) יערף כמסר לקחי (דברים לב ב) •

השני, ומלקחיה ומחתתיה (שמות כה לח)
 במלקחים לקח מעל המזבח (ישעיהו ו ו) ולשוני
 מדבק מלקוחי ריח (תלים כב מז) הן השנים אשר
 דומות למלקוחי חרשים •
 השלישי, ומלקוח עריץ ימלך (ישע' מש כה)
 היקח מגבור מלקוח (שם מש כד) את השבני ואת
 המלקוח (במדבר לא יב) •
 הרביעי, כי מאיש לקחה זאת (בראש' ב כג)
 לקח פר אחד בן בקר (שמות כט א) לקח את
 ספר התורה הזה (דברים לא כו) •
לקט • וילקט יוסף (בראשית מז יד) לקטו
 לחם משנה (שמות פז כב) ובלקוש וקלעו בידו
 (ש"א יז ט) ולקט קציצר לא תלקט (ויקרא יט ט)
 ופרש כרמך לא תלקט (שם יט י) לקט כמשמעו •
לקש • והנה לקט אחר גזי המלך (עמוס ז
 א) ופיהם פערו למלקוש (איוב כט כג) בעתו
 יורה ומלקוש (דברים יא יד) וכרם רשע ילקשו
 (איוב כו ד) מורה ומלקוש בראשון (יואל ב כג) •
לש • לושי ועשי ענות (ברא' יח ו) והנשים
 לשות בצק (ירמיהו ז יח) מלוש בצק עד חמצתו
 (הושע ז ד) ותקח קמח ותלש (ש"א כח כד) •
 ענין בציקה הם •
לשם • לשם שבו ואחלמה (שמות כה יט) •
לשן • ואת לשון הוהב (יהושע ז כד) לשון
 אש (ישעיה ה פד) אל תלשן עבר אל ארניו (משלי
 ל י) מלשני בסתר רעהו (תלים קא ד) את לשון
 ים מצרים (ישעיה יא טו) כמשמעו :
לתח • ויאמר לאשר על הדמלתחה (מ"ב י
 כב) • כלי בגדים הנחבשים •
לתך • ולתך שעורים (הושע ג ב) ממיני
 מדות הוא :
לתעי • מלתעות כפירים נתץ יי' (תהלים נח
 ז) ואשבחה מלתעות עול (איוב כט יז) •

ותשלם מחברת למ"ד

המבאר

ר"ח רש"י : ומתם ספר מלקוחי כמו במלקחים לקח •
 והמלקחות הן השנים אשר דומות למלקוחי חרשים •

ר"ח פ"י אחיהו : בנ"ו נראה כי תקן ל' ישבב תפיס ה
 תחת אסיפה ופיעת הוא •

אהל מחברת מס

ואלהא די שכן שמה תמה ימגר כל מלך ועם
(עזרא ו יב) • ענין חרם הם •

מד • מתחלק לג' מחלקות: האחד, מי
מדר נשעלו מים (ישע' מ יב) ומים רתן במדה
(איוב כה כה) וימדו בעמר (שמות סו יח) ענין
מכילה הם •

השני, מדו בד (ויקרא ו ג) ומדיו קרועים
(ש"א ד יב) ויכרת את מדויהם (ש"ב י ד) על

פי מדותיו (תלים קלג ג) • ענין מלבוש הם •
השלישי, ויתמדד על הילד (מ"א יז כא)
וסבאים אנשי מדה (ישעיה מה יז) איש מדון
(ש"ב כא ד) אנשי מדורת (במדבר יג לב) • ענין
אורך הם •

מדוע • מדוע לא אכלתם (ויקרא יז) מדוע
משדי לא נצפנו עתים (איוב כד א) מדוע לא
נליתם (שמות יד) מדוע ככה עשית (מ"א יח
ו) כמו למה •

מרה • ויתמהמה (בראשית יט טו) כי לולא
התמהמהנו (שם מג י) חשתי ולא התמהמהתי
(תלים קיט ס) • ענין בוש [נ"ו בושש] המה •

מהל • סנאך מהול במים (ישעיה א כב) •
אין למלה זו דמיון בתורה, ופירושה כפי ענינה
כמו מעורב במים •

מחר • מתחלק לג' מחלקות: האחד, מחר
ימהרנה לו לאשרו (שמות כב טו) מחר ומתן
(בראש' לז יב) אין הפץ למלך במהר (ש"א יח
כה) המלה כמשמעה •

השני, כי צר לי מחר ענני (תהלים סט יח)
מהרה חושה אל תעמר (ש"א כ לח) למהר
לשלחם מן הארץ (שמות יב לג) ענין חיש המה
כמשמעו •

השלישי, ולבב נמהרים (ישעיה לב ד) ועצת
נפתלים נמהרה (איוב ה יג) ענין סבלות הם •

מום • בניו מומם (דברים לב ה) לא יגש כי
מום בו (ויקרא כא כג) אין בהם כל מום (דניאל

מא • מאד מאומה מאן מאס, מג מגל מנן
מגר, מד מדוע, מה מהל מהר, מום, מזווה,
מה מחץ מחק מהר, מש משר, סך מטר,
מל מלאך מלה מלש מלך מלק, מ, מן מנד
מנע, מס מסך מסר, מע מעד מעש מעך מעל,
מופת, מץ, מק מקום מקל, מר מרג מרד מרה
מרש מרץ מרק, מש משח משי משך משל,
מת מתג מתח מתן מחק •

מא • ומאה מכם רבנה ירדפו (ויקרא כו ח)
למאות ולאלפים (ש"א כט ב) עוים מאחים (ברא'
יא כג) • כמשמעו •

מאד • במאד מאד (בראשית יז ב) ובכל
מאדך (דברים ו ה) עד מאד (תהלים קיט ז) •
כמשמעו • וכל מאד בתורה כוונתה •

מאומה • את כל מאימה (בראש' ל כג)
ומאומה אין בידו (שופטים יז ו) אין מאומה
(מ"א יח מג) כמו אין דבר רט) •

מאן • ואם מאן אתה לשלח (שמות ז כו)
עד מהי מאנת (שם י ג) וימאן אביו (בראשית
מח יט) • לשון סרבנות הם •

מאס • המאס מאסת את יהודה (ירמיה יד
יט) שבט בני מאכרת כל עץ (יהווקאל כא טו)
שבט מאסח (שם כא יח) ואתה זנתה ותמאס
(תהלים פט לט) כי אם מאס מאסתנו (איכה ה
כב) • לשון געול המה •

מוג • למען למוג לב (יהווקאל כא כ) ותמוגני
חשיה (איוב ל כב) ותמוגני ביד עונינו (ישע' סד
ו) נמוג כל יושבי כנען (ד) (שמות טו טו) ענין
חמס המה •

מגל • שלחו מגל כי בשל קציר (יואל ד יג)
ענינו כמו חרמש, ולא נודע המ"ם אם יסוד
הוא אם אין •

מוגן • אשר מוגן צורך (בראש' יד י) אמנגך
ישראל (הושע יא ח) • כמו אסגורך לפי הענין •
מוגר • וכסאו לארץ מגרתה (תלים פט מה)

המבאר

וכן לפני לב, אבל רובם פתח אותם לשון הנעה וכן ההסוף
נשג וילך והולום וכן כלם •

ריש ב"ה כתוב אין דבר הכל כמשמעו • ויתכן כי צ"ל אין
דבר כל, המורה על השלילה •
דן רש"י • תפיג תמס כן פתח מנחם נמנו כל יושבי כנען

הם • כל משה להם שבר (תלים קה טז) הנני
שבר משה להם (יחזק' ד טז) ענין משען להם •
הרביעי, למשה יהודה (שמות לא ב) • ענין
שבר ומשפחה הם •

החמישי, בפאת משה וברמשק ערש (עמוס
ג יב) וישתחו ישראל על ראש המטה (בראשית
כו לא) מטה ושלחן (מ"ב ד י) ענין ערש הם •
הששי, כלא מסא על נבוכדנצר מלכא (דני'
ד כה) וגור עלאה היא די מסר על מרי מלכא (שם
ד כא) ענין מגע הם •

מטר • חלקה אחת רמשר (עמוס ד ז)
הנני מטשר לכס (שמות טז ד) לשון גשם הם •
מד • ואם סך הוא מערב (ויקרא כו ח)
ויטנו בעונם (תלים קו מג) • ענין דלות הוא •

מכר • מתחלק לב' מחלקות : האחד, ויצא
ממכר בית (ויקרא כה לג) כי המוכר אל הממכר
לא ישיב (יחזק' ז יג) כי נמכרנו אני ועמי (אסתר
ז ו) וכי רמכרו ממכר לעמיתך (ויקרא כה יד)
והתמכרתם שם לאיביך (דברים כח סח) רמכר
עמך בלא הון (תלים מד יג) • כמשמעו •

השני, מכר ד' את סיסרא (שופטים ד ט)
וימכרם ביד כושן רשעתיים (שם ג ח) יען
התמכרך לעשות הרע בעיני ד' (מ"א כד י)

מל, מתחלק לד' מחלקות : האחד, ומל יי'
אלהיך את לבבך (דברים ל ו) המלו ליי' (ירמיה
ד ד) נמלו אתו (בראש' יז כו) כאשר הם נמלים
(שם לד כב) בשם יי' כי אמילם (תהלים קיח י)
ופקדתי על כל מול בערלה (ירמיה ט ד) וקטפת
מלילות בידך (דברים כג כו) לערב ימולל ויבש
(תלים צו) ענין גזירה •

השני, מול האלהים (שמו' יח יט) מול הנגל
(דבר' יא ל) אל מול ההר ההוא (שם לד ג) ממול
ערפו (ויקרא ח ח) והוא ישב ממלי (במדבר כב
ח) בערבה מול סוף (דברים א א) ענינו קרוב
מלעומת •

השלישי, מלו הוכך חמס (יחזקאל כה טז)
כי מלתי מלים (איוב לב יח) אנכי מלאתי כה
(מכיה ג ח) לשון מלאים הם • והקרובים אליהם,
עד יום מלאת ימי מלאיכם (ויקרא ח לג) למלא און

א ד) כי משחתם בהם מוס נם (ויקרא כב כה) •
מח • מתחלק לד' מחלקות : האחד, מדיתי
כעב פשעך (ישעיה מד כב) מחני נא (שמות לב
לב) אמחזנו מספרי (שם לב לג) ימחו מספר חיים
(תהלים סט כג) והשחתם מלפנדך אל תמחה
(נחמיה ג לו) • כמשמעו •

השני, אכלה ומחחה פיה (משלי ל כ) ומדיתי
את ירושלים כאשר ימחה את הצלחת (מ"ב כא
יג) מחזה ענינו קרוב מלחנה •

השלישי, יען מחאך די (יחזקאל כה ו) ימחאו
כף (ישעיה נה יב) ומחה אל כתף ים כנרת (במ'
לד יא) ויקף יתמחה עליה (עזרא ו יא) ומחי
קבלו (יחזקאל כו ט) ענין מכה הם •

הרביעי, ומה עצמותיו ישקה (איוב כא כד)
שמינים ממזים (ישעיה כה ו) עלות מזים אעלה
לך (תלים סו פו) וחברות מזים (ישע' ה יו) •
ענין שומן הם •

מחץ • מחץ ביום אפו מלכים (תלים קי ה)
מחצתי ואני ארפא (דברים לב לו) למען תמחץ
רגלך בדם (תהלים סח כד) ימחץ וידיו תרפינה
(איוב ה יח) וחציו ימחץ (במד' כר ח) כמשמעו •

מחק • והלמה סיסרא מחקה ראשו (שופט'
ה כו) • ענין מחץ הוא •

מחר • מתחלק לב' מחלקות : האחד, מחור
חרש (ש"א כ יח) ויהי ממחרת החרש השני
(שם כ כו) ויאמר למחר (שמות חו) כמשמעו •
השני, ולא רבית במחיריהם (תלים מד יג)
ובלוא מחיר (ישע' נה א) ומחיר כלב (דב' כג יט) •

מחז • מתחלק לד' מחלקות : האחד, ומשה
ידו עמך (ויקרא כה לה) לעת תמוש רגלם (דבר'
לב לה) והגבעות תמושינה (ישע' נד י) בל נמושו
פעמי (תלים יז ה) במסמרים לא ימוש (ישע' מא
ז) כמו לא ימוש •

השני, ואשבר משהו מעליך (נחום א יג)
ואשבר משרת עלכם (ויק' כו יג) מוסרות ומשות
(ירמיה כו ב) • ענין ניר הם רכא •

השלישי, נקבה במשפיו ראש פרתיו (חבקוק ג
יד) ומטך אשר הכית בו את היאר (שמות יז ה)
כי במשה יחבש קצה (ישעיה כח כו) • ענין מקל

המבאר

רכא • כ"ו חרוב מוסרות ומשות לשון אחר • ושנות הוא •

השלישי, וייראו המלחים (יונה א ט) מלחך
ותבלך (יחזקאל כו כז) משרתי אניות הם *

מלמ * והמליטה זכר (ישעיה סו ז) תפלא
פרתו (איוב כא י) כמחור *

מלך * מתחלק לג' מחלקות: האחד, ממלכת
כהנים (שמות יו ז) המלך תמלך עלינו (בראש'
לו ח) ממלך ארם הנק' (איוב לד ל) מלכי עלינו
(שופטים ט י) ונמלך מלך בתוכה (ישעיה ז ו)
למחות מלכין (משלי לא ג) ואין שם מלוכה בקראו
(ישעיה לד יב) כמשמעו *

השני, וימלך לבי עלי (נחמיה ד ז) להן מלכא
מלכי ישפר עליך (דניאל ד כד) לשון עצה המה *
השלישי, בתחו מורעו למלך (ויק' כ ד) וקלל
במלכו (ישעיה כא) ונשאחם את סכות מלככם
(עמוס ה כז) * ענין סמל ואולי המה *

מלק * ומלק את ראשו (ויקרא א טו) * ענין
שחיטה הוא כמשמעו, אך שחיטתו העוף (רכב) *

מ * מתחלק לד' מחלקות: האחד, מים קרים
(משלי כה כה) מימינו בנסף שתינו (איכה ד ד)
כי מי נדה (במדבר יט יג) הקורא למי הים (עמוס
ה ח) *

השני, מי ומי ההלכים (שמו' י ח) מי העיר
ממורח (ישעיה מא ב) *

השלישי, וכמו השחר עלה (בראשית יט טו)
כמוני, כמוך, כמורו, כמורם, כמורם *

הרביעי, מה, אבל מתחלק לענינים הרבה, מה
תאמר נפשך (ש"א כ ד) מה תתן לי (בר' לח טו)
ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ יח) מה הדבר
הזה (שמות יח יד) מה הערבון (בראשית לח יח)

ויהי מה ארוץ (ש"ב יח כג) ויש כמחור בעיניו,
והליפתו בנקידתו, ומה קול הצאן הוה באוני
(ש"א טו יד) לא ידענו מה היה לו (שמות לב
א) * והלופם בענין: מה אהבתי חורחך (תהלים
קיש צו) מה שמך (ברא' לב כז) מה יקר חסדך
אלהים (תלים לו ח) מה טובו אהליך (במדבר כד
ה) מה גדלו מעשיך (תהלים צנ ו) עד מה יי'
תאנף לנצח (שם עש ה) ולא אתגו יודע עד מה
(תלים עד ט) עד מה אשור חשבך (במדבר כד
כב) והלופם, ואחידלה מה מני יהלך (איוב טו ו)

ירם (שמות כט לג) מלאו ידכם היום ליי' (שם)
לב כט) כי מלאת אחרי יי' אלהי (יהושע י ט)
בלא יומי תמלא (איוב טו לב) את מספר ימך
אמלא (שמות כז כז) ובמלאת ימי פדירה (ויקרא
יב ו) והקרובים אליהם, מלאחך ודמעך (שמות
כב כח) פן תקדש המלאה (דברים כב ט) * ענין
מלאה שלמה * והקרובים אליהם, בנסף מלא (בר'
כג ט) בנסף מלא תנחו לי (דה"א כא כב) נקש
יבש מלא (נחום א י) ומי מלא ימצו למו (תלים
עג י) אשר יקרא עליו מלא רעים (ישעיה לא ד) *
והקרובים אליהם, כי מלאו מקדם (שם בו ב) קראו
אחריך מלא (ירמיה יב ו) אשר מלאו לבו (אסתר
ז ה) * והקרובים אליהם כי מלאו ימי (בראש' כ
כא) ומלא ברכת יי' (דברים לג כב) מלאו ארבעה
כדים מים (מ"א יח לה) ומלאת בו מלאת אבן
(שמות כח יז) ישבות על מלאת (שם ה יב) ואת
אבני המלאים (שמות לה כז) יסור אחד לכלם,
אבל הענינים יפירודם כמשע *

הרביעי, מי ימלל גבורות יי' (תלים קו ב) מי
מלל לאברהם (בראשית כא ז) ובקצה תבל מליהם
(תהלים יט ה) כי מלאתי מלים (איוב לג יח)
הלהוכח מלים תחשבו (איוב ו כז) לשון אמרים
הם *

מלאך * מתחלק לב' מחלקות: האחד,
ולא ישמע עוד קול מלאככה (נחום ב יד) במלאכות
אלהים לעם (חגי' א יג) ויבא המלאכים (ש"א יא ד)
ומלאך בא אל איוב (איוב א יד) לשון ציר המה *
השני, והמלאכה היתה דים (שמות יז ז)
לרגל המלאכה אשר לפני (בראשית לג יד) *

מלח * מתחלק לג' מחלקות: האחד, ברית
מלח (במדבר יח יט) במלח תמלח (ויקרא ב יג)
ותהי נציב מלח (בראשית יט כז) *

השני, כעשן נמלחו (ישעיה נא ו) בלוי
הסחבות ובלוי מלחים (ירמיה לח א) * והקרובים
אלהים * כל קבל די-מלח הילכא מלחנא (עזרא ד
יד) ארץ מלחה ולא תשב (ירמיה יז ו) ויורעה
מלח (שופט' ט מה) ומכרה מלח (צפניה ב ט)
ארץ פרי למלחה (תלי' קו לה) ומשכנתווי מלחה
(איוב לט ו) ענין חרב ושמימה המה *

המבאר

רכב/ בנו"ל בחוב ענין שחיטת העוף * ולא נמצא שם מלח כמשמעו *

והלופס, ויעבר עלי מה (איוב יג) כמה אדע (בראשית פו ח) וכמה יודע אישוא (שמות לג טו) כמה ימי עבודך (תלים קיט פד) עד כמה פעמים (מ"א כב פו) • **למה**: למה זה אנכי (בראש' כה כב) הנה למה תבני, ולמה לא תאכלי, ולמה ירע לבבך (ש"א א ח) •

מן • מתחלק ל' מהלקות: האחד, מוגדה מספר לכווננים (תהלים קמו ד) ולא ימנו מרב (דה"ב ה ו) ובמלאים למני ממסך (ישעיה סה יא) ומניתי אתכם לחרב (שם סה יב) ולילות עמל מנו לי (איוב ז ג) גם ורעך ימנה (בראש' יג טו) מנא מנא תקל ופרסין (דניאל ה כב) המנה יהיה לכם (יחזקאל מה יב) ענין מספר המה •

השני, וימן י" דג גדול לבלע את יונה (יונה ב א) ויקראו בית ישראל את שמו מן (שמות טו לא) ויאמרו איש אל אהויו מן הוא, כי לא ידעו מה הוא (שם טו פו) אשר מנה את מאכלכם (דניאל א י) ענין ערך הם •

השלישי, י" מנת חלקי וכוסי (תהלים טו ה) למשה היה למנה (ויקרא ח כפ) ומשלח מנור איש לרעהו (אסתר ט יט) זה גורלך מנת מרדך (ירמיה יג כה) מנה אחת אפים (ש"א א ה) מנת שעלים יהיו (תלים סג יא) • ענין חלק הם •

הרביעי, ומהם ממנים על הכלים (דה"א ט כפ) מני שפטינו ודינין (עזרא ז כה) לשון פקידים הם •

החמישי, עשה פרי למינו (בראשית א יא) וחיחו ארץ למינה (שם א כד) • כמשמעו הששי • והמונת י" יביש (במדבר יב ח) כי לא ראיחם כל המונה (דברים ד טו) פסל וכל המונה (שמוה כ ד) •

השביעי, הללויה במנים וענב (תלי' קנ ד) כלי זמר מכלי הנבלים הם לפי הענין •

מנד • והמוניח רי הדבא (דניאל ה ז) ענין כחר הוא •

מנע • וימנע מרשעים אורם (איוב לח טו) וימנעו רביבים (ירמ' ג ג) מנעתי מכס את הגשם (עמוס ד ו) לשון חשך [בנ"ה חשיכה] המה •

מס • מתחלק לב' מהלקות: האחד, המסיו את לב העם (יהושע יד ח) וימס לבב העם (שם ו ה) חמס יהלך (תלים נח ט) המסו את לבבנו

(דברים א כה) המס ימס (ש"ב יז י) והיה כמסס נסס (ישעיה י יח) כקרוח אש המסים (שם סד א) • לשון נמוק המה •

השני, ויחי למס עבר (ברא' מש טו) וישימו עליו שרי מסים (שמות א יא) היתה למס (איכה א א) וישם המלך אחשוורוש מס (אסתר י א) • ענין עונש וגבוי הם, ויהנן להיות מצורחו מסת נדבת ירך (דברים טו י) כמו מתנת ירך •

מסד • טוב ילר מסכן וחכם (קהלת ד יג) איש מסכן חכם (שם פ טו) וחכמת המסכן בויה (שם ט פו) ארץ אשר לא במסכנת (דברים ח ט) ענין דלות הם •

מסר • למסר מעל בני' (במדבר לא פז) • כמו למעול מעל לפי הענין, וימסרו מאלפי ישראל (שם לא ה) •

מע • מעי מעי אוהילה (ירמיה ד יט) מעי מפלה (ישעיה יז א) וצאצאי מעך כמעותיו (שם מח יט) •

מעד • ולא מעדו קרסלי (ש"ב כב לו) לא תמעד אשריו (תלים לו לא) ומתניהם חמיר המעד (שם סט כד) ענין מוש המה •

מעט • וילקטו המרברד והממעיש (שמות פו יז) הממעיש אסף עשרה (במדבר יא לב) אל ימעט לפנדך (נחמיה ט לב) מעט מעט אנרשנו (שמות כג ל) והדל לא ימעט (שמות ל טו) פן תמעטני (ירמיה כד) לשון מוער הוא •

מעך • שמה מעכו שדיחך (יחזקאל כג ג) ומעך וכתות (ויקרא כב כד) ענין עישוי הם • וחניתו מעוכה בארץ (ש"א כו ז) חניתו תקועה ומציגנה בארץ ולא נודע אם המ"ם יסוד אם אין •

מעל • למעול מעל בני' (במדבר ה ו) נפש כי תמעל מעל (ויקרא ה טו) לא ימעל פיו (משלי טו י) אנהנו מעלנו באלהינו (עזרא יב) כמשמעו •

מופת • ונתתי מופתים בשמים ובארץ (יואל ג ג) חנו לכם מופת (שמות ז ט) מופת נחתך (יהו' יב ו) נאתח ובמפתים (דברי' ד לה) ולא נודע אם המ"ם יסוד במלה, אם אין • וכן מעך, וחניתו מעוכה בארץ (ש"א כו ז) •

מץ • מתחלק לד' מהלקות: האחד, כי מיץ חלב יוציא חמאה (משלי ל לג) כי אפס המץ כלה שד (ישעיה פו ד) למען תמצו (שם סו יא)

עשן (יואל ג ג) ענין מועל המה [ג"ה ענין אחד להם] *

השני, מר צרח (צפניה א יד) קראן לי מרה (רות א ד) מרה מאד (מ"ב יד כו) כי רע ומו (ירמיה ב יט) על מצות ומררים (במדבר ט יא) מי המרים (שם ה יז) וברק ממורתו יהלך (איוב ד כה) היא המרה התלויה בכבר *

השלישי, ההימיר גוי אלהים (ירמיה ב יא) וימירו את כבודם (תלים קו כ) ובהמרוחם רלן עיני (איוב יז ב) ואם המר ימירונו (ויקרא כו לג) ותמורתה כלי פו (איוב כח יז) לשון חליפות המה * הרביעי, והמה מרו ועצנו את רוח קדשו (ישעיה סג י) למרות עליון בציח (תלים עח יז) ימרה את פך (יהושע א יח) כי עם מרי הוא (ישעיה ל ט) שמעו נא המרים (במד' כ י) סודר ומורה (דברים כא יח) ותהינה מרת רוח (ברא' כו לה) * ענין סרבנות המ *

החמישי, מראי חלמא לשנאך (רניאל ד פז) ועל מרא שמאי התרוממת (שם ה כג) * לשון אדונית המה *

הששי, שור ומריא (ש"ב ו יג) וחלב מריאים (ישעיה א יא) מריאי בשן כלם (יחזקאל לש יח) ושלם מריאיכם (עמוס ה כג) ממיני בהמות הם * השביעי, מר ואהלות קציעות (תלים מה ט) מר אהלים וקנמון (משלי ז יז) מר-רורו (שמות ל כג) ענין סמים הם *

השמיני, הן גוים כמר מולי (ישעיה מ טו) * **מרג'י** * למורג חרץ חדש (ישעיה מא טו) והמרגים וכלי הנקר לעצים (ש"ב כד כב) * הוא כלי הגורן חדש את החטים *

מרד'י * המרדים והפושעים (יחזקאל כ לח) ושלש עשרה שנה מרדו (בראשית יד ד) בן נעות המרדות (ש"א כ ל) למרד ביי' (יהושע כב כט) ענין סרבנות הם *

מרה * וימרחו על השחין ויחי (ישעיה לה כא) מלה זאת אין לה דמיון בתורה, ופותרונה כפי ענינה, ענין דחיתול הוא *

המבאר

נמקו הברותי [תחלים לת ו] ולא הזכיר מנחם * רבת (רש"י) : ומנחם פירש חמוריים ענין מועל * וכן פירש וחמרות עשן *

ונמצה דמו ריני (ויקרא א טו) וימצאו בני אהרן (שם ט יב) והנשאר ברם ימצה אל יסור המונבה (שם ה ט) לשון שהישה [נוו"ל סחישה] המה * השני, כמץ יסער מגרן (הושע יג ג) וכמץ עבר (ישעיה כט ה) ענין דקות קש המה *

השלישי, אם נא מצאתי חן (בראשית ל כו) מצאתי און לי (הושע יב ט) לא מצא עור כנגדו (בראשית ב כ) גם צפור מצאה בית (תחלים פד ד) לא מצתי חן בעיניך (במד' יא יא) לעת מצא (תחלים לב ו) * ענין אחד להם, וגם זה קרוב לענינם, ימצאהו בארץ מדבר (דבר' לב י) מצא חן במדבר (ירמיה לא ב) הצאן וקבר ישחט להם (במדבר יא כב) ואל ארץ גלעו' ולבנה אביאם ולא ימצא להם (זכריה י י) ולא מצאו להם כן (שופ' כא יד) * ענין די צרכם * וגם זה קרוב לעליון * וחמצא כקן ידי (ישעיה יד) דחית ירך מצאתי (שם נו י) והנה אנכי ממציא את האדם (זכריה יא ו) חמצא ירך לכל איבך (תלים כא ט) כאשר מצאה ידי (ישעיה י) * ענין השנה המה *

הרביעי, מצות תאכלו (שמות יב טו) וריקיי מצות (שם כט ב) וסל מצות (במד' ו טו) וחלת מצת (שמות כט ב) מצה תהיה (ויקרא ב ה) * **מצח** * והיה על מצח אהרן (שמות כח לח) והיה על מצחו חמוד (שם) לעמרת מצחם (יחזקאל ג ח) מצר נתתי מצחך (שם ג ט) * כמשמעו לפי ענינו *

מק'י * והיה תחת בשם מק יהיה (ישעיה ג כד) ועינוי תמקנה בחריהן (זכריה יד יב) ימיקו וידברו ברע עשק (תחלים עג ח) לשון המסדה הם (רבי) *

מקל'י * מקל שקד (ירמיה א יא) ויצג את המקלות (בראשית ל לח) ואקח לי שני מקלות (זכריה יא ז) ומקלו יגיד לו (הושע ד יב) * ענין מושות וברים המה *

מר'י * מתחלק לח' מהלקות: האחד, ויתמרמר אליו (רניאל ח ו) שמי לך תמרורים (רבי) (ירמיה לא כא) כעת במרום תמריא (איוב לח יט) ותימרות

רבי' רש"י: ונמצה דמו לשון מין אפים, כי אסם המץ, ולא בשם מנחם * רבד' רש"י על הפסוק והנשארים בהם ימקו בעונם [יקרא כו לש] ימקו לשון המסדה כמו ימסו, וכמחו תמקנה בחוריהן *

מרט . ואיש כי ימרש ראשו (ויקרא יג מ)
אמרוטה משער ראשו וקנו (עזרא ט ג) פתרונה
לפי ענינה . חרב פתוחה לשבז מרוטה (יחזקאל
כא לג) ויתן אתה למרוטה לתפש בכסף (שם כא
טז) הוזהרה וגם מרוטה (שם כא יד) למען טבח
טבח ההודיה למען היה לה ברק מרוטה (שם כא
טז) . ענין שליפה לפי הענין רבו) .

מרץ . מה נמרצו אמרי יושר (איוב ו כה)
והכל נמרץ (מיכה ב י) קללה נמרצת (מ"א ב ח)
או מה ימריצד (איוב טז ג) . ענין אחד להם .

מרק . מתחלק לב' מחלקות : האחד , מרקו
הרמתיים (ירמיהו טז ד) נחשת מרוק (דה"ב ד
טז) ומרק ושטף (ויקרא ו כא) ענין גידת הכלי
ומבהיקו .

השני , ונתחן תמרוקידן (אסתר ב ג) ובתמרוקי
הנשים (שם ב יב) חבורת פצצת תמרוק ברע (משלי
כ ל) וזאת המרק שפוך (שופטים ו ד) ומרק פגלים
(ישעיה סה ד) .

מש . מתחלק לב' מחלקות : האחד , לא
ימוש ספר התורה הוזה (יהושע א ח) איך ימיש
לי (מיכה ב ד) לא משו מקרב המהנה (במדבר
יד מד) ימשיני ממים רבים (ש"ב כב יז) כי מן
המים משיחהו רבו) (שמות ב י) .

השני , אולי ימשיני אבי (ברא' כו יב) כאשר
ימשש העור (דברי' כח כט) ממשש כמו מנשש .

משה . ולמשח קדש קדשים (דניאל ט כד)
יען משה ה' אתי (ישע' סא א) הכהנים המשוחים
(במדבר ג ג) ענין טיבה מרקחת הם .

משי . שש ומשי ורקמה (יחזקאל טז ג) .
משך . נמשך היבל (שמות יט ג) ומשך

אבירים בכחו (איוב כד כב) תמשך ליתן בנכה
(שם מ כה) משך הזרע (תהלים קכו ו) ומשך
הכמה מפנינים (איוב כה יח) משכני אחרך
(שיר א ד) .

משל . מתחלק לב' מחלקות : האחד , להבין
משל ומליצה (משלי א ו) ותמשלני וגדמה (ישע'
מו ה) נמשל כבהמות (תהלים מט יג) ואחמשל
כעפר ועפר (איוב ל יט) ונמשלתי עם יורדי גור
(תלים כח א) ענין דמיון וערך הם .

השני , אתה מושל בגאות הים (שם פט ד)
המשל ופחד עמו (איוב כה ג) ובאה הממשלה
הראשנה (מיכה ד ח) ענין שלטנות המה .

מת . מתחלק לב' מחלקות : האחד , ויהי
מתיו מספר (דברים יג ו) מתך דברב ישלו (ישע'
ג כה) כל מתי סודי (איוב יט יט) מתי מספר
(בראשית לד ל) ענין אנשי מנין הם .

השני , מתים בל יחיו (ישעיה כו יד) ועמכם
המות הזמה (איוב יב ב) כמשמעו .

מתג . ומתגי בשפתך (מ"ב יט כח)
במתג ורסן עדיז לבנים (תלים לב ט) .

מתח . וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ כב)
לשון רקוע הוא .

מתי . מתי תבוא אלי (תהלים קא ב) עד
מתי עשנת (שם פ ד) מתי תנחמני (שם קיט פב) .

מתן . זוריר מתנים (משלי ל לא) ממתנים
ועד ירכים (שמות כה מב) ומתניהם תמיד המעד
(תלים סט כד) .

מתק . וימתקו המים (שמות טו כה) חכו
ממתקים (שיר ה טז) נמתק סוד (תלים נה טז)
כדבש למחוק (יחזקאל ג ג) .

המבאר

מש וימוש אלא מנורת משה ולשון הוצאת הוא . וכן ימשני ממים
רבים , שאלו היה ממחברת מש לא יתכן לומר משיחהו אלא
המשוחיהו כאשר יאמר מן קם תקופותיו . עכ"ל . ענין בביאור
שם והמצא שהצדיק דעת מנחם , והוא כמו קפיתו עם כניו
הנפתר וזה מן הקל . והתפיסה הזאת אינה קיימת . יש"ב .

רבו רש"י . מרומה כמתם חברו לשון שליפה , וכן יתן
אורה למרטה , וכן כלם .
רבו רש"י : משיחהו שחלתה , הוא לשון הוצאה בלשון
ארמי כמשלל ביניחא מחלביא , ובלשון עברי משיחהו כמו לא
ימוש , לא משו , כך חברו מנחם . ואני אומר שאינו מסביר

נשלם מחברת מ"ם